

PONTUS SORUNU

Yard.Doç.Dr. Yusuf Sarınoy, Yard.Doç.Dr. Hamit Pehlivanlı, Yard.Doç.Dr. Abdullah Saydam, "Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası-Makaleler", Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1999, VI+145 s.

"Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası" adlı eser, arşiv belgelerine dayanılarak, Yard.Doç.Dr. Yusuf Sarınoy, Yard.Doç.Dr. Hamit Pehlivanlı ve Yard. Doç. Dr. Abdullah Saydam tarafından, kendilerini mazlum halk olarak göstermeye çalışanların dünya kamuoyunu yanıltma çabalarına cevap niteliği taşıması amacıyla, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığınca yayımlanmıştır. 4.7.1921 tarihinde Rum çetesince şehit edilen Güney Muhtarı Şükrü Çavuş, Korucu Bekir Çavuş ve İlkokul Öğretmeni Süleyman Efendi'nin fotoğrafı kitabın ön kapağında verilmiştir.

Yard. Doç. Dr. Yusuf Sarınoy'ın makalesinde şu bilgilere yer verilmektedir. *Pontus* veya *Pont Euxim*, eski Yunanlıların Karadeniz'e verdikleri bir isimdir. Doğu karadeniz bölgesinin gerek siyasî tarih, gerekse sosyal yapı açısından Yunanlılarla ciddi anlamda bir ilişkisi olmamakla beraber, bölgede kurulan ilk Pont Krallığı ile, 1207'de kurulan Trabzon Devleti'ni birbirine karıştıran Yunanlılar, ortaya bir Rum Pontus Devleti çıkarmışlar ve bu temele dayanarak 20. yüzyılın ilk çeyreğinde bu devleti tekrar diriltme iddiası ile Doğu Karadeniz kıyılarında Rum Pontus Devleti kurma hayaline kapılmışlardır. 19. yüzyılın başından itibaren, kökeni ne olursa olsun Anadolu'da yaşayan Türkçe veya Elence konuşan bütün Ortodoks Hristiyanlar, Yunan toplumuna ait olma duygusunu benimsemeye başlamışlar, bölgedeki Hristiyan halk üzerinde Yunanlılık bilincinin yerleşmesi ve gelişmesine İstanbul Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin büyük rolü olmuştur. Bağımsız Yunanistan'ın kurulduğu 1830'dan sonra Doğu Karadeniz bölgesine olan ilgi artmıştır. Pontusçuluk konusunda siyasî bir hareketin mümkün olabileceği fikri 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilânından

sonra ortaya atılmaya başlanmıştır. Yunanistan'ın Megali İdea'yı gerçekleştirmek üzere kurdurduğu birçok cemiyete paralel olarak Türkiye'de Pontus Cemiyetleri de kurulmaya başlamıştır. Pontus Cemiyeti'nin temeli 1904 tarihinde Merzifon Amerikan Koleji'nde atıldığı, bu kolejin 16 Şubat 1921'de aranması üzerine ele geçirilen belgelerden anlaşılmıştır. Bundan sonra kolej, bine yakın Rum gencini Pontusçuluk için yetiştirmiştir. 1909 yılında Trabzon Metropolitliği vasıtasıyla Atina'daki "Asya-i Süğra" Cemiyetinin emri altına giren Pontus Cemiyeti Metropolit ve papazların öncülüğü ve çalışmaları sayesinde Batum'dan İnebolu'ya kadar Karadeniz bölgesinde şubeleri açılmış, ilk Pontus risalesi de 1910'da yayımlanmıştır. Osmanlı Devleti, Doğu Karadeniz bölgesindeki hâkimiyetini yeniden tesis etmesinden sonra Pontusçuluk faaliyetleri; Rusya, Yunanistan, Avrupa ve Amerika'da hızlanmış ve uluslar arası bir boyut kazanmaya başlamıştır. Nitekim 5 Mayıs 1917'de Tiflis'te "Yunanistan Kafkaslar Kongresi" yapılmıştır. I.Dünya Savaşı'nda yenik olarak çıkan Osmanlı Devleti, ağır hükümler ihtiva eden Mondros Mütarekesi'ni 30 Ekim 1918'de imzalamak zorunda kalmış ve bununla birlikte Pontusçuluk faaliyetleri çok yönlü bir şekilde hızlanmıştır. 4 Mart 1919'da İstanbul'da yayımlanmaya başlayan Pontus Gazetesi'nin baş makalesinde, Trabzon vilâyetinde Rum Cemiyeti'nin kurulması amacıyla yayınlandığı açıkça ilân olunmuştur.

Yard. Doç. Dr. Yusuf Sarıncay'ın makalesinde, diplomatik ve çetecilik faaliyetlerine ayrıntılı bir biçimde yer verildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin 1920 yılından itibaren aldığı tedbirlerle Pontusçuluğu nasıl sona erdirildiği üzerinde durulmuştur. Sonuçta Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasına paralel olarak imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla bölgedeki Rumlar mübadele yoluyla Yunanistan'a göç etmişler ve böylece Yunanistan ve Patrikhane tarafından sahnelenen Pontus meselesi bazı trajik sahnelerle birlikte tarihe mal olurken, bu arada Yunanistan'ın Megali İdea hayallerine kapılarak içinde yaşadıkları devlete isyan eden bölge Rumlarının bir kısmı Yunan hayallerinin kurbanı olmuşlardır.

Yard. Doç. Dr. Yusuf Sarıncay, makalesinin son sekiz sayfasında, Yunanistan'ın günümüzdeki Pontusçu faaliyetleri ve amaçları üzerinde

durmaktadır. Daha sonra, haritalar, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden belgeler, Pontus derneklerinin dağıttığı Yunanca bildirimler yer almaktadır.

İkinci makale, Yard. Doç. Dr. Hamit Pehlivanlı'nın "*Tarih Perspektifi İçinde Pontus Olayı: Yakın Tarihimize ve Günümüze Etkileri*" adını taşımaktadır. Burada Yunanlılar tarafından siyasî platformda bir mesele olarak gündeme getirilen Pontus sorununun tarihi gelişimi ele alınmaktadır.

Pontus meselesinin ortaya çıkarılışı ve gelişen olaylar; bu olayların ortaya çıkışında rol oynayan iç ve dış unsurlar ve bazı gelişmeler; Yunanlılar'ın teşebbüslerine karşı Türkler'in aldığı idarî ve askerî tedbirler; Pontus meselesinin günümüze etkileri ve Yunanistan konularında bilgiler verilmektedir.

Stefanos Yerasimos'un şu sözlerinin, söz konusu soruna cevap niteliğinde olması dolayısıyla aynen aktarıyorum: "... bunların büyük bölümü Ortodoks Hristiyan idiler, yani Ermeni değildiler. Ama o dönemde Ortodoksların Yunanlı olduklarını söylemek güçtür... Bu Ortodoks Hristiyan, nüfus kilise ile yeni burjuvazinin birlikte yürüttükleri çabaların etkisi altına girecek ve kökeni ne olursa olsun Anadolu'da yaşayan Türkçe ya da Rumca konuşan bütün Ortodoks Hristiyanlar gibi Yunan ulusuna ait olma duygusunu benimsemeye başlayacaktır."

Yard. Doç. Dr. Hamit Pehlivanlı makalesinin sonuç kısmında, konuyla ilgili değerlendirmeyi maddeler hâlinde vermiştir. "Sonuç olarak, bu ve benzeri olaylar karşısında millî bir başarının sağlanabilmesi için Türk dış politikasının daha ileriye dönük, uzun vadeli, reaksiyoner olmaktan ziyade daha dinamik ve inisiyatifli ele alacak bir politika olması gerekmektedir." Yazarın bu görüşlerine aynen katılıyorum. Sadece bu konuyla sorumlu hariciyecilerin değil, tümünün bu konuya duyarlı ve ilgili olması gerektiğini düşünüyorum. Ülkemizin uluslar arası ilişkilerini ilgilendiren kitapların ilgili bakanlık tarafından satın alınarak bütün personelin bilgilendirilmesinin sağlanacağına yürekten inanıyorum.

Yard.Doç.Dr. Abdullah Saydam'ın "*Kurtuluş Savaşı'ndan Trabzon'a Yönelik Ermeni-Rum Tehdidi*" başlıklı makalesinde, Trabzon'daki Pontusçu faaliyetler, Pontusçu hareketin doğuşu ve gelişmesi, diplomatik çabalar ve Rum-Ermeni pazarlığı, Pontusçulara karşı emelleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Türk yurdunda gözü olan devletlerin tahrik ve teşvikleriyle ortaya çıkan ve bütün XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'ni meşgul eden azınlık isyanlarının bir parçası olan Pontuşçuluk ve Ermenilik hareketleri, memleketin içinde bulunduğu bütün olumsuzluklara rağmen, Mustafa Kemal Paşa ve yakın silâh arkadaşlarının gayretleriyle Türkiye lehine çözümlenmiştir. Bu büyük mücadelenin başlatılmasında ve sürdürülmesinde Trabzon halkı, gerek kurulan milis kuvvetleriyle, gerekse Trabzon Muhafaza-yı Hukuk-u Millîye Cemiyeti'nin çalışmaları ve başta İstikbal olmak üzere çıkarılan yayın organlarıyla üzerine düşen görevi büyük bir vatanseverlikle yerine getirmiştir.

Yukarıdaki cümlede de görüleceği üzere yayın organlarının önemi her zaman büyük olmaktadır. Anayasal bir kurum olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ve bağlı kuruluşları Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi, yayımladığı kitap ve dergileriyle, kongre, bilgi şöleni ve konferanslarıyla Türk milletini aydınlatma çalışmaları içerisinde. Televizyon ve radyo ile bütün ev ve işyerlerine girebilen, insanların gözünü ve kulağını ekrana kilitleyebilen bir vasıta ile saygıdeğer, ünlü kişileri, Türk milletinin öğrenmesinde yararsız davranışlarının yayınlanması yerine, toplumu etkileyebilecek, Türk kültürüne katkı sağlayabilecek yönlerinin ön plâna çıkarılması, her yönüyle ulusumuzu güçlendirecektir.

Saim KESKİN

Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı